

Generální tajemník ÚV KSČ Miloš Jakeš – pravdivé svědectví o 17. listopadu 1989

Posted on [18. november 2015](#) by [redakcia](#) — [No Comments](#) ↓

Generální tajemník ÚV KSČ Miloš Jakeš – pravdivé svědectví o událostech 17. listopadu 1989, co tomu předcházelo i co následovalo.

Jak jsi vnímal rok 1968 a pokus o vytvoření „socialismu“ s lidskou tváří?

Socialismus je založený na třídním přístupu a tento přístup se v roce 1968 opouštěl. Co to mělo být – „socialismus s lidskou tváří“? Buď máte socialismus nebo kapitalismus. Nic mezi tím neexistuje. Že byly vážné nedostatky, jako represe v 50. letech, to strana odsoudila. Ale snaha o vytvoření nějakého nového socialismu musela nevyhnutně vést ke krachu. Je třeba si uvědomit jedno: **socialismus jsme tehdy budovali v podmínkách studené války**. Takže vše nemohlo být normální. Západ se nás snažil zničit. A proto kapitalistický svět tleskal Dubčekovu vedení. A potom přišly až takové výkřiky, jako když tehdejší vedoucí oddělení obrany a bezpečnosti uvažovali, zda bychom neměli vystoupit z Varšavské smlouvy. Tehdy už bylo jasné, kam chtějí přivést

společnost. A nebo ta nadřazenost, kdy představitelé ústředního výboru odmítli jet do Varšavy na rokování s našimi spojenci.

Nakonec v srpnu vojska Varšavské smlouvy vstoupila do Československa. To bylo v pořádku?

Samozřejmě, že jsem vůči tomu měl pocitové výhrady, téměř jako každý. Ale chápal jsem, že vojska sem nevstoupila proto, aby porazily socialismus. Naše hranice byla jediná hranice otevřená vůči Západu. Všude jinde byly sovětské vojska. A kdyby Dubček splnil sliby, které dal Brežněvovi v telefonických rozhovorech, tak by sem ta vojska nikdy nevstoupila.

O jaké sliby šlo?

Kádrové změny ve vedení a pořádek v tisku. A neustoupil, ani když vojska už byly za našimi hranicemi. Všechno mohlo dopadnout jinak, kdyby v tehdejší vedení seděli státníci a ne lidé, kterým šlo především o slávu a obdiv lidu. Ale „lid“ byli hlavně novináři, kteří ovlivňovali veřejné mínění.

Další pokus o reformu socialismu však přišel v druhé polovině 80. let přímo z iniciativy Sovětského svazu jako „perestrojka“. Myslíš si, že měla své opodstatnění?

Opodstatnění měla jedno: zachovat základy tehdejší politiky a odstraňovat nedostatky, které tu byly. **Ale „perestrojka“ byla demontáž socialismu.** Já jsem se s Gorbačovem setkal několikrát a velmi dobře jsme si rozuměli. Líbil se mi jeho demokratický přístup. Gorbačov přišel s myšlenkou Evropského domu, jehož cílem bylo srovnat oba systémy, aby proti sobě nebojovaly. Ale nezamýšlel se nad tím, proč ho kapitalisté tak chválí. Dokonce Gorbačovům poradce Šachnazarov vyhlásil, že Evropský dům musí být vybudovaný i za cenu, že se vzdají socialismu. Vůdcové kapitalistických států byli samozřejmě mazaní a využili tuto slabost sovětského vedení.

Gorbačov hledal takovou lacinou, ale nereálnou cestu. Na závěr se sešli generální tajemníci všech socialistických zemí (u nás jsem už nebyl generálním tajemníkem já, ale Karel Urbánek), aby zrušili Varšavskou smlouvu a RVHP. Neřekli ani slovo o tom, že je třeba zrušit také NATO.

Naznačuješ tím, že „perestrojka“ byla řízená nebo ovlivňovaná ze Západu?

Nedávno byl zveřejněn projev Ronalda Regana z roku 1984 před americkou rozvědkou. A Regan si v tom projevu kladl otázku, jak zničit Sovětský svaz: Vojensky? To je příliš velké riziko. Ekonomicky? Těžko. SSSR roste dvakrát rychleji jak USA. To říkal Regan. **Takže jediné ideologicky.** Regan ve vzpomínaném projevu vyzdvihl tři přednosti Sovětského svazu: **centrální plánovanou ekonomiku, organizace strany v každém městě, na každém pracovišti a lid, který je ochotný se uskromnit ve jménu řešení problémů státu.** A u nás různí „tlučhubové“ tvrdili, jak je sovětská ekonomika slabá... **Není pravda, že jsme si projedli budoucnost, že socialistická ekonomika už „mlela z posledního“ a bylo jen otázkou času, kdy se zhroutí?**

To je totální lež. **Dnes žijeme 26 let z toho, co bylo vytvořené za socialismu.** A většinu jsme již projedli. Miliardové hodnoty jsme předávali zahraničním kapitalismům pod cenou, při stanoveném kurzu 38 korun za dolar. Oficiální kurz byl 10 – 12 korun. Národní výbory prodaly většinu objektů, které si lidé postavili svépomocí v rámci Akce Z. **Polistopadová garnitura převzala republiku ve vynikajícím stavu v porovnání s tím, v jakém stavu je dnes.**

Jak jsi vnímal události v listopadu 1989? Na jedné straně se dnes hovoří o různých zákulisních hrách tajných služeb a zinscenovaném převratu. Na druhé straně národ asi musel být nespokojený, když vyšel do ulic...

Za prvé, do ulic nevyšel národ, vyšla Praha. Až po generální stávce, kdy už bylo jasné, že dojde ke změnám, se lidé připojili. Ale mimo Prahu byl všude klid. Něco se dělo i v Bratislavě, ale jinak nic podstatné.

No, neshody byly i v samotné straně. Nespokojenci bojovali za urychlení změn a jejich snaha směřovala k tomu, aby zbavili stranu postavení, kterou měla. Já říkám, že **největší chyba, která se stala v poválečném období, bylo zakotvení vedoucí úlohy komunistické strany a marxismu – leninismu do ústavy.** Proč bychom měli občany vázat nějakou ideologií a tím, že je tu někdo na věky určený jako pán? To vedlo k nezdravým postojům ve straně: nám se nemůže nic stát, protože máme v ústavě vedoucí roli. Vedlo to k určité pasivitě.

Nějaké změny ve státě ale přece jen proběhly...

Gorbačovova perestrojka vnesla do společnosti i strany neklid a vzbudila nepřiměřené očekávání. Současně aktivizovala kritiky socialismu. Ve vedení došlo ke změnám. Soudruh Husák, na doporučení některých členů vedení, opustil kvůli svému věku funkci generálního tajemníka a dále vykonával prezidentskou funkci a zůstal členem předsednictva strany. Do uvolněné funkce generálního tajemníka jsem byl zvolen já. Stalo se tak na zasedání ÚV KSČ v listopadu 1987. Na zasedání jsem přednesl návrh programu československé přestavby, který byl předtím projednán a schválen předsednictvem ÚV KSČ.

K realizaci tohoto programu byla přijata řada opatření. Rozběhly se práce na přípravě sjezdu KSČ plánovaném na květen 1990. V této souvislosti se připravoval nový program strany a úprava stanov strany. **Strana předložila národnímu shromáždění ještě před převratem návrh vypustit z ústavy článek týkající se vedoucí úlohy KSČ a marxismu – leninismu.** Návrh nové ústavy zpracovaný před převratem to již neobsahoval. Dále probíhaly práce na přípravě nové pětiletky s výhledem na 20 let a nový program strany. Všechny tyto dokumenty měly být projednány na schůzích strany, v národní frontě a s občany. Výsledek diskuze měl být využit pro zpracování konečné verze pro sjezd. Probíhaly též práce na zrušení výjezdních doložek, konala se významná zasedání ÚV KSČ k otázkám urychlení uplatňování vědy a techniky, k ekologické problematice, ke školství, k práci strany, která přijala důležitá rozhodnutí, **ekonomická reforma měla být spuštěna 1. ledna 1990.** Podle nového zákona byly již ustaveny národní podniky a **zaměstnanci si poprvé zvolili ředitele a rady pracovních kolektivů.**

Situaci komplikovalo, že sovětská perestrojka aktivizovala i opoziční síly v zemi a ve straně různé nespokojence. Ti se domnívali, že naplňování programu postupuje pomalu a obviňovali z toho vedení strany. Měli v plánu využít k tomu předpokládaného prosincového zasedání ÚV KSČ. Představu zveřejnil na svém webu Rudolf Hegenbart, vedoucí branně-bezpečnostního oddělení, kooptovaný člen ÚV KSČ. Přišel s plánem zmobilizovat Pražany, aby se shromáždili kolem Pražského hradu v době zasedání a požadovali odstoupení předsednictva strany. K tomu však nedošlo, neboť se rozhodli využít pro tento účel oslavy výročí mezinárodního dne studentstva. **Za aktivní účasti příslušníků Stb byl průvod nasměrován na Národní třídu, kde došlo ke střetu s policejními složkami přesto, že předsednictvo ÚV KSČ při projednávání zabezpečení oslav mezinárodního dne studentstva zdůraznilo, že k žádnému zásahu policejních složek nesmí dojít. Předsednictvo konání oslav projednalo a zdůraznilo, že v případě problémů nesmí být proti studentům policejně zasahováno.**

Organizátoři oslav dali záruku, že průběh oslav bude důstojný, skutečnost však byla jiná. R. Hegenbart, mimo jiné člen Rady obrany státu, a generál Lorenc, první náměstek ministra vnitra a šéf státní bezpečnosti, i další, se rozhodli využít shromáždění studentů ke svržení stranického vedení KSČ, směřovat v rozporu s plánem pochodu průvod studentů na Národní třídu a proti studentům tam zasáhnout. **Státní bezpečnost zinscenovala na Národní třídě smrt studenta Šmída, aby Pražané vyšli do ulic protestovat.** Problémem bylo, že vedení strany nemohlo pojmenovat viníky zásahu, což vyvolalo protesty v celé zemi. Někteří členové ÚV KSČ v této zjitřené atmosféře požadovali svolání ÚV KSČ, který se konal 24. listopadu. Výsledek je znám – převrat ve straně. Rezignovalo celé vedení strany a bylo zvoleno nové, které předalo moc opozici a podpořilo volbu Havla prezidentem. Na mimořádném sjezdu v prosinci 1989 odsoudilo toto nové vedení činnost strany a zaujalo kritický postoj k socialismu. Důsledky porážky jsou – **likvidace socialismu a nástup kapitalismu se všemi negativními důsledky pro většinu občanů.** Zajímavé také je, že v září 1989 se konalo v hotelu Paříž v Praze setkání s velvyslanci zemí NATO, kterého se zúčastnil Hegenbart, Lorenc a Lenárt, aniž o tom vedení strany informovali. Osobně jsem se o setkání dozvěděl v listopadových dnech, obsah neznám dosud. Tvrzení Hegenbarta, že jsem byl informován, je lež.

Říkáš, že jedním z osnovatelů událostí v listopadu 1989 byl i Rudolf Hegenbart. Ten to však odmítá, tvrdí, že v ten den byl záměrně odvezen mimo Prahu. Zároveň však tvrdí, že akce byla připravena, štáby západních médií rozestavěné a tak „divadlo“ na Národní třídě mohlo začít. Kdo tedy vydal pokyn na zásah na Národní třídě? Hegenbart byl záměrně odvezen mimo Prahu. Proč?

Aby měl alibi. Součástí snah změnit vedení strany byl i předseda SSM Mohorita. Kdo dal přímo rozkaz, pokud byl vydán, mi není známo. Parlamentní komise to nezjistila. **Jí šlo především o to, aby sdělila národu, že šlo především o vystoupení lidu, o projev jeho nesouhlasu s vládnutím komunistické strany a aby se zakrylo, že celý zásah byl cíleně organizován, jak potvrdil hlavní aktér mrtvý student Zifčák alias Růžička, příslušník Stb. Je jisté, že svůj zájem měly i zahraniční rozvědky včetně KGB.**

Z celého průběhu převratů v socialistických zemích ve východní Evropě je zřejmé, že šlo vždy o stejný postup. Za prvé se našel někdo z vedoucích činitelů, který organizoval s podporou Gorbačovových lidí rozložení vedení strany a jeho svržení. Převrat ve straně byl základní podmínkou převratu ve státě, sametového předání moci a následných změn. Oslabení strany dokončil mimořádný sjezd KSČ,

který také vyloučil bývalé členy vedení, zvolil L. Adamce předsedou strany a V. Mohoritu tajemníkem ÚV KSČ. Po tomto sjezdu a zvolení Havla prezidentem se strana začala rozpadat, statisíce členů z ní vystoupilo, a ti co zůstali věrni, se stali předmětem útoků sílícího antikomunismu. Prostor pro to vytvořily dva zákony: „Zákon o protiprávnosti a zločinnosti komunistického režimu“ a „Lustrační zákon“. **Oba zákony jsou v příkrém rozporu s lidskými právy.** Hon na komunisty měl zelenou a dveře ke kapitalismu otevřeny cestou privatizace a restitucí. Tento scénář byl uplatněn ve všech evropských socialistických zemích.

Vzpomínal jsi roli KGB a její zainteresovanost na listopadu 1989. Toto je mimořádně zajímavý moment. Existují materiály, ve kterých se uvádí vůle Moskvy na tom, aby se převrat uskutečnil a vedení se vyměnilo. Jaký byl podle tebe důvod na řízení těchto událostí prostřednictvím KGB?

Kolem 22. listopadu byla po vládní linii zaslána informace z Moskvy konstatující, že československé vedení nemá důvěru, že je třeba vybrat nové, a pokud takoví lidé nejsou ve straně, tak vybrat někoho, kdo ji má. Dále bylo zdůrazněno, že SSSR má dostatek sil, aby znemožnil případné nasazení armády proti protestujícím občanům. Když to na sovětském velvyslanectví sdělili místopředsedovi vlády ČSSR Obzinovi, byl zdrcen a konstatoval, že je konec socialismu.

Není to vlastně hrůzostrašné zjištění? Hrůzostrašné v tom, že osud naší země a věrnost idejím přesvědčených komunistů byla svým způsobem zlikvidovaná KGB a mediálně popravená Západem? Toto jsi měl na mysli ve tvém legendárním a častokrát zesměšňovaném výroku, že se cítíš osamocený „jako kůl v plotě“?

Výrok „jako kůl v plotě“ se netýkal pocitu osamělosti, tu jsem necítil. Týkal se vztahu vedení strany a členů strany. Prostě nelze spoléhat, že vedení může vše zařídit. Rozhodnout může, ale splnit usnesení nelze bez aktivní účasti členů i

občanů, kteří rozhodnou o konečném výsledku. Místní problémy musí řešit základní organizace strany a samospráva.

Jak jsi události 17. listopadu prožíval?

Já jsem zprvu nic netušil. Lorenc mi volal asi v sedm nebo osm večer: „Soudruhu Jakeši, demonstrace skončila, byly tu nějaké potyčky, ale vše je v pořádku, odjíždím do Bratislavy.“ Ale potom mi najednou začaly chodit jiné zprávy, tak jsem začal zjišťovat, co se vlastně stalo. Volal jsem Jaroslavovi Prokopcovi (českému ministrovi zdravotnictví), ať mi řekne, jak je to s těmi zraněnými lidmi, kterých jsou prý plné nemocnice. A Prokopec říká: „Podívej se, nějakí zranění tam byli, ale oni mají všude po nemocnicích pozorovatele a každého, kdo byl ošetřen, hlásí jako někoho, kdo byl zraněný na té demonstraci.“ Tak jsem hned druhý den ráno dal pokyn svolat na večer předsednictvo. **A na předsednictvu nám Lorenc lhal do očí.** Nepřiznal se, kdo to zorganizoval. Proto jsme nemohli na situaci hned reagovat. Ale reagovali vzbouřenci, kteří měli na své straně některé členy ústředního výboru. Reagovali svoláním ústředního výboru. Ten se sešel, vedení strany rezignovalo, byli zvoleni jiní a odevzdávání moci se rozběhlo. Nás vyloučili i ze strany, konal se mimořádný sjezd. Strana se rozpadla, čemuž napomohl ten sjezd a zvolení Havla prezidentem.

Celému procesu aktivně napomáhala i sovětská KGB. V té době tady působili její vysocí funkcionáři.

Chtěla tato skupina okolo generála Lorence původně zachovat socialismus?

Samozřejmě, že chtěli. Chtěli být u moci, vést stranu a vytáhnout opatření, která se připravovala, jako by to byla jejich zásluha. Potom ale vstoupili do hry lidé podporovaní ze Západu. Mnohokrát to byli studenti s nedokončenou vysokou školou, kteří brali ze Západu velké peníze. **Ti se drali k moci a jejich úkolem bylo vybírat ziskové podniky, které se potom prodávaly zahraničnímu kapitálu.** Jako jedna z prvních věcí se rozběhla privatizace a restituce a tím začala celá demontáž socialismu.

A toto všechno bylo, podle mě, důsledkem chybné úvahy Gorbačovova, že problémy socialistických zemí se dají řešit ve spolupráci se Západem. Ještě 12. 8. 1989 mi Gorbačov volal, aby mi popřál k narozeninám a svůj telefonát ukončil slovy: „Miloši, já tě ubezpečuji, že socialismus nedáme.“ Možná to nemyslel zle. **Když sem potom přijel, aby od Havla převzal vyznamenání za to, že pomohl zlikvidovat socialismus v Československu, tak jsem říkal, že je to neuvěřitelné.** Kdo ví, jaké všemožné rozporuplnosti v tomto člověku pracovaly.

Období socialismu se dnes vyčítá, že se nedodržovala lidská práva, nebyla svoboda slova, v kultuře i médiích panovala cenzura. Máme dnes více svobody jako tehdy?

Není to jednoduché. Cílem kapitalismu bylo ztížit podmínky fungování socialismu, zastavit ho a zlikvidovat. A to bylo spojeno s obrovskou propagandistickou činností vůči nám. Takže jsme byli ve válce s kapitalismem. A v době války to tak bývá, že ten, kdo je napadený, se brání a chce vyloučit možnost, aby jeho režim byl svržený. Proto se snaží zastavit podvrtné tendence, aby měl klid na to hlavní – přetvoření společnosti. **Měli jsme zákon na ochranu republiky, ale takový zákon byl i za první Československé republiky, tehdy za jeho porušování byli zavíráni komunisté.** Kapitalismus měl své kritiky a opozici, ale nikdy nečelil snaze zlikvidovat ho jako takový.

Za daných okolností jsme museli mít tato opatření. Otázka je, zda byla využívána rozumně. My jsme ten boj proti nám museli omezit a potlačit. I administrativně. Nikdy jsme neřekli, že tu bude nějaká absolutní svoboda v procesu budování socialismu, ale jasně jsme řekli, že tu bude diktatura proletariátu. Samozřejmě, že se ty poměry postupně uvolňovaly, tam kde to bylo možné. S církví jsme například měli nejdříve konflikty a potom to ustalo.

Nedávno mě pozvali na jedno diskusní setkání, že tam budu mít oponenta a že budu překvapený. Přijdu tam, nějaký zarostlý chlapík se mi představil: „Já jsem Čuňas“. Říkám: „Já vás ale neznám a nikdy jsem o vás neslyšel.“ Tím jsem ho strašně urazil, protože to byl čelní představitel avantgardní skupiny Plastic People. On si zřejmě myslel, že je na každém předsednictvu řešíme. Tak mi začal vyčítat, že byl zavřený. Já říkám: „Podívejte se, to bych napřed musel vidět váš soudní spis, takto mohu těžko reagovat. Ale řeknu vám jedno: Vy jste si z vlastní vůle vybral svoji cestu, tak jste musel očekávat i následky, **ale ty statisíce lidí, které po privatizaci vyhodili z práce, volbu neměli.**“

Jak vnímáš současné tendence posouvání NATO k ruským hranicím, navíc za okolností, kdy je i Slovensko vystavené tlaku na přijetí vojsk NATO a budování základen? Ještě v roce 1991 tehdejší generální tajemník NATO Manfred Wornat prohlásil, že jak se sjednotí Německo, NATO se nebude rozšiřovat.

To nelze připustit, odmítám to. Jde o politiku vnucenou Evropě. Pánem v NATO jsou USA, jak z hlediska vojenského, tak politického. Vytýkám Gorbačovovi, že při zrušení Varšavské smlouvy nepožadoval zrušení NATO. Stal se opak. Po porážce socialismu v evropských zemích se všechny, mimo Ruska, Ukrajiny, Běloruska a

bývalé Jugoslávie, staly členy NATO. Je třeba usilovat o zrušení NATO, které hájí zájmy USA a usiluje o světovládu. Právě Rusko je překážkou k dosažení těchto cílů USA.

Děkuji ti za rozhovor a věřím, že tvé svědectví pomůže lidem pochopit co se vlastně událo 17. listopadu 1989 i to co se děje dnes.

Zdeněk Klímek, generální tajemník ÚV KSČ 21, dne 16.11.2015